

Оригинални научни рад

УДК: 271.222(497.11)-722.5:377(497.115):929

271.222(497.11)-754(497.115)"1896"

DOI: 10.5937/zrffp53-43305

ТРАГОМ ЈЕДНЕ ФОТОГРАФИЈЕ – ТАБЛО МАТУРАНТА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ БОГОСЛОВСКО- УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У ПРИЗРЕЊУ 1896. ГОДИНЕ

Александра Ж. НОВАКОВ¹

Матица српска, Нови Сад

¹ novakovaleksandrapz@gmail.com

Рад примљен: 1. 3. 2023.
Рад прихваћен: 23. 3. 2023.

ТРАГОМ ЈЕДНЕ ФОТОГРАФИЈЕ – ТАБЛО МАТУРАНАТА СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ БОГОСЛОВСКО-УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ У ПРИЗРЕНУ 1896. ГОДИНЕ

Кључне речи:
Богословија;
Призрен;
наставници;
ученици;
фотографија;
табло;
учитељ;
свештеник.

Сажетак. Предмет овог рада су животописи личности које се налазе на фотографији, односно таблоу матураната Српске православне богословско-учитељске школе у Призрену из 1896. године. Реч је о првој генерацији која је завршила шестогодишњу школу (1891–1896). Интенција је да се прикажу животни путеви наставника и ученика Богословије, као и њихов допринос просвети, цркви, теологији, култури, књижевности, етнологији и науци. Биће речи о томе да ли је Богословија испунила свој циљ да створи свештенички и учитељски кадар, тј. парохијску и школску мрежу која би омогућила опстанак православне српске заједнице у Старој Србији, која се налазила на удару албанске анархије и бугарске пропаганде.

Увод

У Богословији „Кирило и Методије“ у Призрену, све до 1999. године, налазио се табло² матураната и њихових професора из школске 1895/1896. године. Бригом и Управом Призренске богословије, ректора протојереја-ставрофора Милутина Тимотијевића и свештеника Николе Божанића, тај табло и многе друге фотографије избегле су судбину која је задесила све зграде Богословије и све што је било у њима у ватреној стихији Мартовског погрома (2004). Пренети су у Ниш, где се и данас налазе. Трудом вршиоца дужности ректора епископа нишког господина Арсенија, таблои су урањени и доступни посетиоцима Богословије „Кирило и Методије“ у Нишу.

Аутентична фотографија из 1896. године, настала у Призрену, права је реткост. Није нам познато како је фотографија настала. У архиви о Богословији нема података о фотографисању, име фотографа није познато, али је сигурно да је настала у Призрену наведене године. „Када фотографишете лице, снимате душу иза тога лица“, рекао је славни француски режисер Жан Лик Годар. На том чудесном „комадићу хартије“ настављају да живе и они којих већ одавно нема међу нама. Фотографије настале у атељеима широм српског културног простора незаобилазан су извор али и непресушно благо историчара и других културних посленика. Фотографије, посматране као „огледала која се сећају“, како их је назвао Едмон Абу, у светлу историјских чињеница добијају једну другу димензију. Оне нису само документ, већ и историјска драгоценост. Визуелно нас подсећају на наше претке и говоре нам о једном времену којег више нема, времену господства. Професори и матуранти обучени су по европском стилу одевања, крајем XIX века у Османском царству, необично за те прилике и то време, када су професори морали да носе фес, како се не би разликовали од грађана друге вероисповести.

На таблоу се налази 27 личности: ректор Иларион (Иван) Весић, осам наставника – Милан Гајић, Тривун Димитријевић, Сава Јакић,

² Фр. *tableau* – слика, прегледно сређено приказивање.

Трајом једне фототрафије – табло матураната Српске православне богословско-учитељске школе у Призрену 1896. године

Сл. 1. Табло матураната и професора Православне српске богословско-учитељске школе у Призрену (1896)

Коста Лозанић, Данило Недељковић, Василије Стојановић, Михаило С. Тасић, Апостол Филиповић и 18 матураната: Тома Бурковић, Љубомир А. Булатовић Ибријски, Милутин В. Вукић, Јанићије Нађа Живковић, Јанко Ђорђевић, Харалампље Илић, Пантелија Мандић, Душан Некић, Милан Никшић, Радивоје Р. Орловић, Атанасије Петровић, Благоје Петровић, Владимир Поповић, Обрад Поповић, Никола Рожић, Младен

Стојановић, Здравко Тасић и Петар Ђићарић. То је прва генерација матураната која је завршила шестогодишњу Српску православну богословско-учитељску школу. Занимљиво је да се на фотографији не налази тадашњи митрополит рашко-призренски Дионисије Петровић.³

Те школске 1895/1896. године Богословију је уписало 222 ученика, први разред 40, други 38, трећи 51, четврти 47, пети 28. Шесту годину завршило је 18 ученика и Савет Богословије их је прогласио способнима за учитеље, а издата су им сведочанства о учитељској спреми. Ко су били и шта су у животу постигли наставници и ученици који се налазе на таблоу? Да ли су ученици оправдали поверење државе Србије, која их је, углавном,

бесплатно школовала, и да ли су наставници које је Краљевина Србија издашно плаћала створили учитеље и свештенике способне да спроводе српску национално-просветну мисију у Старој Србији?

Верујемо да је највише заслуга за фотографисање имао тадашњи ректор архимандрит Иларион Весић.⁴ Те године, 1896, када је табло настао, Богословија је обележавала јубилеј. Ту двадесетпетогодишњицу рада прославила је скромно, иако се ректор залагао да се јубилеј прослави како приличи „Матици православних Срба у Отоманској империји“. Митрополит Дионисије (Петровић) био је против

Сл. 2. Ректор Богословије архимандрит Иларион С. Весић

³ Новоизабрани митрополит Дионисије стигао је у Призрен априла 1896. године. Могуће је да је фотографија настала пре његовог доласка или да због не баш добрих односа између ректора и владике он није на таблоу.

⁴ Иларион (Иван) Весић (Пепељевац код Крушевца, 22. октобар 1852 – Крушевац, 7. август 1906). Основно образовање стекао је у Пепељевцу. Био је учитељ у селу Велући (1869–1871). За ђакона и свештеника рукоположен је 1871. године. Постављен је за пароха рашко-трнавског у Студеничком срезу 1871. Био је свештеник у Пепељевцу (1873–1887). Како је остао удовац (супруга Спасенија преминула је 1887), наставио је школовање на Кијевској духовној академији (1887–1891). Вратио се у Србију и замонашио 1891, те добио чин архимандрита. У два наврата био је ректор Призренске богословије. Годину дана био је директор Српске гимназије у Скопљу (1896). Постављен је за управитеља манастира Раковца (1898–1899). Био је наставник и заступник ректора Богословије „Свети Сава“ у Београду (1901/1902. и 1902/1903). Био је активан у друштвеним организацијама: председник Удружења свештенства монашког реда и члан Управе Српског новинарског удружења (1902). Добио је Орден Светог Саве III реда (1896).

Трајом једне фототрафије – шаблo мајуранаџа Српске православне богословско-учиџељске школе у Призрену 1896. године

помпезне прославе. Из опрезности је говорио: „[...] да штета према данашњим приликама не премаши корист. Могли би довести и сам Завод у незгодан положај код разузданих Арнаута и њихових бесних поглавица“.⁵

Архимандрит Иларион је за ректора Богословије постављен одмах по завршеној духовној академији 1891. године. Имао је 39 година и шеснаестогодишње искуство свештеника. Писао је теолошке, историјске и моралне расправе, штампао је годишње извештаје Богословије.⁶ Запажени су његови даровити говори, који су и те како били подстицајни за ученике. За време његовог управљања Богословијом, током шест година, Богословију је похађало: 142 ученика школске 1891/1892; 160 ученика школске 1892/1893; 206 ученика школске 1893/1894; 220 ученика школске 1894/1895; 222 ученика школске 1895/1896. Толико велики број ученика у Богословији више се није поновио. Брига за децу у школи, која је била интернатска, била је велика. Околности које су владале у Османском царству у то време задавале су много невоља Управи Богословије. Ректор и наставници Богословије ипак су успели да ишколују ученике и створе будуће добре учитеље и свештенике. Ректор је установио књигу и насловио је *Први ѿменик Православне српске богословско-учиџељске школе у Призрену*. Књига је служила за уписивање важнијих догађаја у Школи и имена посетилаца, приложника и добротвора. Његова заслуга је и добијање званичне дозволе турских власти за рад шестогодишње Православне богословско-учитељске школе. Митрополит Дионисије био је нетрпељив према ректору, будући да је био његов противкандидат при избору за митрополита, због чега је тражио да се Иларион удаљи с места ректора и из Призрена, што је и учињено на крају школске 1896. године. Поново је дошао за ректора Призренске богословије 1904. године и остао до смрти 1906. године (Новаков, 2017, стр. 96–106).

Милан Ј. Гајић⁷, завршени студент Историјско-филолошког одсека Велике школе, био је наставник Богословије. Две године предавао је у

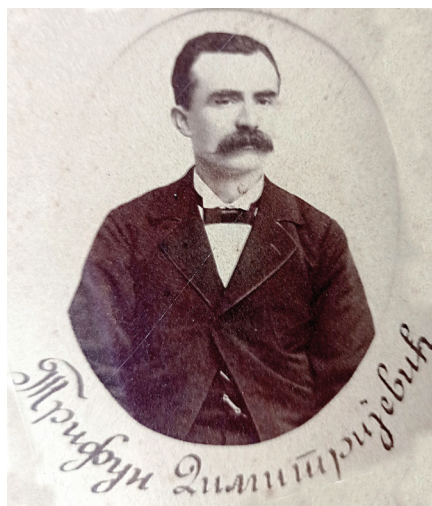
⁵ Државни архив Србије (=ДАС), Министарство иностраних дела (=МИД) Политичко-просветно одељење, МИД ППО, 1896, ред 425, Скопље, 17. мај 1896.

⁶ Изузев извештаја о раду школа, његова библиографија броји више јединица. Написао је и: *Свешћено ѿредање као извор Божијеј ошкривења и разна мишљења о њему*, Београд, 1898; *О значају живоџа и рада Сћевана Немање за ѿполитички и релиѿозни живоџи срп. народа*, Београд, 1899; *О срећи. Где ѿраже срећу и где је ѿреда ѿражиџи?*, Београд, 1900; *Пољеди на ѿприрему и васѿиѿање свешћеничких кандидата*, Београд, 1900; *Исус Христос и његова наука*, Београд, 1902. Постхумно су објављена *Послушања*, изабрани списи архимандрита Илариона Весића, које је приредио Драгић Илић (Крушевац, 2001).

⁷ Милан Ј. Гајић, професор, директор (Грабовац, 1869 – Београд, 17. јануар 1947). Похађао је гимназију у Крагујевцу (1888–1889), а потом завршио Историјско-филолошки одсек Велике школе у Београду. Био је професор Богословије у Призрену, професор (1897–1902) и заступник директора (1901–1902) Српске гимназије у Скопљу.

Сл. 3. Милан Ј. Гајић

Сл. 4. Трифун Димитријевић

Призрену (1894–1896). Заслужан је за оснивање Ђачке дружинске књижице у Богословији, чији је био први библиотекар. Поводом годишњице Богословије Савет му је поверио да напише Споменуцу о двадесетпето-годишњици рада Завода.⁸

Вршњак ректора био је и наставник с богатим искуством Трифун Димитријевић.⁹ Предавао је предмете: Црквено певање, Канонско право, Пастирско богословље, Историја хришћанске цркве, Литургика, Словенски језик и Народне песме. Неколико пута вршио је дужност заступника ректора Богословије, а за помоћника ректора изабран је јануара 1890. године. Слао је књиге основним школама и обављао је дужност деловође и библиотекара.¹⁰

Радио је као професор у Зајечару (1903–1909) и Пожаревцу (1910–1914). Сарађивао је у *Босанској вили* (1907, 1909).

⁸ Гајић, М. (1898). *Споменуца о двадесет-петој годишњици рада православне српске богословско-учитељске школе у Призрену*. Призрен: Православна српска богословско-учитељска школа.

⁹ Трифун Димитријевић, професор (Ђаковица, 28. јануар 1852 – Призрен, 24. јул 1923). Отац Димитрије, мајка Александра. Четири разреда основне школе завршио је у Ђаковици, Богословију у Београду (1869–1873). Био је учитељ основне школе у Призрену (1873–1883) и наставник Призренске богословије (1883–1923). После ослобођења 1912. године, радио је као волонтер у Црвеном крсту. Успешно је спасавао силом помуслимањене девојке и жене. Успевао је да их врати породици или да их тајно пребацају у Србију. Говорио је турски и албански језик. Био је познат и као саветодавац у брачним питањима и у питањима замршеног сродства (Мил, 1923, стр. 412–413).

¹⁰ ДАС, Фонд Љубе Ковачевића, 523, 3. јануар 1889.

Трајом једне фојотографије – табло мајмураната Српске православне богословско-учишњелске школе у Призрену 1896. године

Сл. 5. Сава Јакић

Сл. 6. Коста Лозанић

Призренац Сава Јакић¹¹, некадашњи ученик Богословије, који је школовање наставио у Европи, желео је да буде наставник Призренске богословије. У три наврата (1887–1888, 1892–1893, 1895–1897) предавао је у Богословији Физику, Ботанику, Зоологију, Руски језик и Француски језик, Историју српске књижевности и Хигијену (Весић, 1896, стр. 35–36; Станковић, 2001, стр. 102).

На таблоу се налази и наставник Коста Лозанић¹², пореклом из Битољског вилајета. Био је наставник Богословије у Призрену од 1894/1895.

¹¹ Сава Јакић, професор, директор (Призрен, 1858 – Београд, 6. новембар 1945). Основну школу и Богословију завршио је у Призрену (1876), Реалну гимназију у Николајеву у Русији. На Природно-математичком факултету у Женеви завршио је три године студија, али је због недостатка финансијских средстава прекинуо школовање (1887), које је касније наставио. Предавао је и у Крагујевцу (1894) и гимназији у Пироту (1895). Неко време био је један од надзорника и ревизора основних школа на Косову, а затим у Битољу директор мушке (1897–1899) и женске (1899–1903) Српске гимназије, наставник Српске учитељске школе у Скопљу (1904–1907) и управник Трговачке школе у Призрену (1907–1912). После Првог светског рата живео је у Београду (ДАС, лични фонд Љубомира Ковачевића, 572, Женева, 17. X 1888; 843, Призрен, 17. IX 1891; ДАС, МИД ППО, 1892, ред 498, 13. I 1892; 23. XI 1892; 1895, ред 151, Пирот, 14. IX 1895; АС, МИД МФ, ролна 102, 1. VII 1899; Архив Српске академија наука и уметности (=АСАНУ), Заоставштина Михаила Ристића 14243; Архива Новог гробља у Београду).

¹² Коста Лозанић, професор, преводилац (Лопатице код Битоља, 1864 – Скопље, 1937). Завршио је Грчку гимназију у Битољу и Историјско-филолошки одсек Велике школе у Београду (1894). Био је наставник Богословије у Призрену (1894/1895–

до 1897/1898. године. Предавао је Математику (у првом и другом разреду по три часа) и Геометрију (у сва три разреда по два часа). Иако је завршио Историјско-филолошки одсек Велике школе и није био стручан за те предмете, морао је да предаје јер није било другог, адекватнијег наставника. Иначе, Коста је први преводилац Платонове *Одбране Сократа* са старогрчког. Тај његов превод сачуван је у рукопису и објављен је тек 2016. године у Београду (Лозанић, 2016, стр. 127–131).

Монах, архимандрит Данило Недељковић,¹³ постављен је за наставника Богословије 1896. године. Предавао је нешто више од годину дана као наставник и заступник ректора школске 1897/1898. године (Веселиновић, 1939, стр. 42).

Василије Стојановић био је родом из Лесковца. Завршио је учитељску школу у Нишу и Београдску богословију. Наставник Богословије у Призрену био је од 1894. до 1897. године. Предавао је Библијску историју Старог и Новог завета и Хришћанску науку, Црквено појање и Словенски језик, а био је и васпитач (ДАС, Конзулат у Скопљу, 1894, Београд, 29. јануар 1894).

Наставник Михаило С. Тасић¹⁴, родом Лесковчанин, потоњи свештеник, био је наставник Богословије у Призрену (1893/1894 – 1896/1897). Предавао је Свето писмо, Црквено појање и правила и Психологију с логиком. Био је ревизор у Рашко-призренској митрополији (1895).¹⁵

1897/1898). Радио је као наставник Српске мушке гимназије у Битољу (1898–1912). Био је заступник директора у више наврата. После балканских ратова радио је као професор гимназије у Лесковцу (1913–1914). Био је председник Црквене општине и члан Црквене управе Цркве Светог Димитрија. После Првог светског рата радио у Битољској гимназији, до пензионисања 1924. Био је ожењен Талијаном Стевановић из Приштине и имали су три ћерке: Јелену, Василију и Радмилу, и синове: Николу, Душана и Благоја (Лозанић, 2016, стр. 127–131).

¹³ Данило Недељковић, архимандрит, игуман (Сокобања, 1848 – манастир Свети Роман, 2. јун 1906). У родном месту завршио је основну школу, а као монах Богословију у Београду. Био је старшина манастира Свети Роман. С малим прекидом, манастиром је управљао од 1873. до 1902. године. Материјално је унапредио манастир, увећао је сточни фонд и пошумио манастирску околину. За наставника Богословије постављен је у јануару 1896. године. Био је почасни члан Врховног епархијског суда и Епархијског духовног суда у Нишу и Крушевцу. Сахрањен је с јужне стране манастира Свети Роман. Одликован је Напрским крстом и Орденом Светог Саве III степена.

¹⁴ Михаило С. Тасић, професор, протојереј (Лесковац, 1871 – Лесковац, 27. новембар 1953). Завршио је основну школу, нижу гимназију, први разред Учитељске школе у Нишу и Богословију у Београду (1893). Предавао је у Богословији у Призрену. Рукоположен је за свештеника 1897. године. За време Првог светског рата био је интерниран у Бугарској. Радио је као вероучитељ у Лесковачкој гимназији (1920–1929). Био је протојереј и архијерејски намесник у Лесковцу. За заслуге на црквеном плану могао је да носи Црвени појас и протинску камилавку (Радић и Исић, 2014, стр. 561). Видети: Мирско свештенство Лесковачког намесништва, 81.

¹⁵ ДАС, МИД ППО, 1893, ред 556, Београд, 20. септембар 1893.

Трајом једне фојографије – шабло мајураната Сръске православне бојословско-учићелске школе у Призрену 1896. године

Сл. 7. Данило Недељковић,
архимандрит

Сл. 8. Василије Стојановић,
деловођа

Сл. 9. Михаило С. Тасић

Сл. 10. Апостол Филиповић

Још један некадашњи ученик Богословије постао је њен наставник, Апостол Филиповић.¹⁶ Био је наставник Богословије (1883–1907), а повремено је заступао и ректора. Предавао је Земљопис, Минералогiju, Ботанику, Зоологију и Школски рад. Био је први хоровађа мушког хора првог призренског певачког друштва „Свети Урош“, које је основано 1885. године. Иако је његово музичко образовање било скромно, хор је имао успеха. Друштво је певало у православном храму, на погребима, приређивало је концерте и забаве, често и са ђацима Богословије (Марковић Новаков, 2011, стр. 205).

Маџуранџи Срџске ѣравославне боџословско-учиџељске школе

Љубомир Булатовић¹⁷ Ибријски, учитељ, песник (Ђулићи, недалеко од Андријевице, 10. јануар 1878 – Улцињ, 9. септембар 1942). Отац Андрија био је трговац. Основну школу похађао је у Андријевици. Гимназију на Цетињу завршио је 1891, а потом исте године уписао други разред Богословско-учитељске школе у Призрену и завршио је 1896. године. Био

Сл. 11. Љубомир Булатовић
Ибријски

је учитељ у Колашину (1896–1902), у Црној Трави (1902–1907), а од 1907. године до балканских ратова учитељ и управитељ основне школе у Улцињу. Учествовао је у ратовима за ослобођење. Интерниран је 1916. године. Радио је и као вероучитељ Гимназије у Улцињу (од 1924), као и школски надзорник. Песме је почео да пише са 12 година. У Богословији је писао песме и за *Сџоменицу* посвећеној дружини „Растко“. Прве песме још као дечак дао је Русу Павелу Аполоновичу Ровинском, који је тада истраживао народно стваралаштво у

¹⁶ Апостол Филиповић, професор (Ѓџилане, ? – ?, 20. април 1919). Основну школу и троразредну Богословију завршио је у Призрену (1876). Школовање је наставио у Учитељској школи у Београду, коју је завршио 1883. године. Био је наставник Богословије (1883–1907), а повремено је заступао и ректора. Када је отворена Нижа трговачка школа у Призрену 1907. године, премештен је за њеног наставника и управитеља. По њеном укидању био је учитељ основне школе и управитељ свих основних школа. Био је и наставник и управитељ Продужене школе. Био је сарадник *Цариградској гласника* (1895) и повереник Српске књижевне задруге (Марковић Новаков, 2011).

¹⁷ Грешком на таблоу пише Бухатовић.

Трајом једне фототографије – шаблo мајшуранаџа Српске љавославне бојословско-учишељске школе у Призрену 1896. године

Васојевићима. Прву његову песму објавио је етномузиколог Лудвиг Кубе у Прагу у Чешкој, *На Черне Хоре* (1892). Бавио се фолклористиком и историјом. Бележио је казивања старијих људи. Иза себе је оставио и историјски преглед Старог Улциња. Био је одликован Орденом Светог Саве V реда и Орденом Југословенске круне V степена. Говорио је руски, а служио се турским и албанским језиком. Псеудоним му је *Ибријски*. Његови необјављени рукописи чувају се у Историјском институту Црне Горе и код наследника у Подгорици. Написао је *Црнојорка, историјски сив у 12 љесама*, објављен у Београду 1907. године (Мартиновић, 2000, стр. 71–84).

Тома Бурковић, учитељ, професор, свештеник (Скопље, 1877 – Београд, 4. јун 1958). Син је знаменитог скопског свештеника Јована Бурка. Основној писмености научио се код приватних учитеља у свом дому. Завршио је Богословско-учитељску школу у Призрену (1896) и Духовну витанску семинарију и Духовну академију у Москви (1898–1902). Пре одласка у Русију био је учитељ у Кучевишту (1896/1897). Био је суплент Српске мушке гимназије у Скопљу (1902–1908), предавао је веронауку. Прешао је у Београд и био је парох. За време Првог светског рата био је интерниран. Био је суплент Београдске реалке (1920–1923). Добио је чин протојереја-ставрофора. Држао је предавања на Коларчевом универзитету, гостовао је у радио-емисијама и држао је проповеди. Бавио се писањем.¹⁸ Сарађивао је у *Брасиво* (1939). Са супругом Лепосавом Јосифовић имао је петоро деце. Поједина његова дела се и данас објављују (Бурковић, 2009, стр. 5; Николић, 2009, стр. 19).

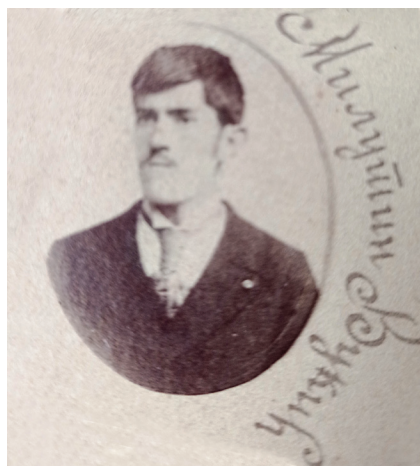
Милутин Вукић (помиње се и као Вукићевић), учитељ (Призрен, 6. август 1871–?, после 1936). Отац Васа Вукић. Основну школу завршио је у Призрену, као и Богословско-учитељску школу 1896. године. Био је учитељ у Муштушту (1896/1901; 1906/1907; 1909/1910), Великој Хочи (1898), Крњачи (1904), Ораховцу (1910) и Врутоку (1911/1912) (Весић, 1896).

Јанићије (Нађа) Живковић, свештеник (Лесковац, 1870–?, после 1936). Завршио је основну школу и Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Продужио је школовање на Београдској богословији. Рукоположен је за пароха 1900. године и постављен за пароха дечанског. За време Првог светског рата био је интерниран. Између два рата био је парох у Епархији винарачкој (*Шемањизам источно љавославне српске љаџријаршије љо љодацима из 1924, 1925, стр. 214; Мирско свештенство лесковачког намесништва, 79*).

¹⁸ Дела: *Обнова српске школе у Скопљу 1890–91. године, Брасиво, 1939, стр. 178–183; Цвеџак захвалности на хумку љалим жрџивама за ослобођење и уједињење српској љлемена у райовима балканским и свейском, Београд, б. г.; Хиландар у доба Немањића, Београд, 1925 (1991, 1998, 2003, 2004); Наш дуј. Мрџивима слава, живима хвала, Београд, 1933; Лејенда о чејврџиом мудрацу са Исџока Арџбану, Београд, 1939; Повесџ о чудојворној икони љресвейе Бојородице Тројеручице, Београд, 1941 (2009).*

Сл. 12. Тома Бурковић

Сл. 13. Милутин Вукић

Сл. 14. Јанишије (Наша) Живковић

Сл. 15. Јанко Ђорђевић

Јанко Ђорђевић, учитељ (Призрен, 20. април 1875 – Хасково, Бугарска, 17. октобар 1918). Основну школу, као и Богословско-учитељску школу завршио је у Призрену 1896. Био је учитељ у Севцу (1896–1901, 1913), затим у Мушникову (1901–1903) и Љубижди (1906–1912). За време Првог светског рата Бугари су га интернирали у логор, где је био мучен и злостављан. Умро је у Хаскову при повратку из интернације. Син Страхина био је управитељ Грађанске школе у Урошевцу (*Споменица јојинулих учитеља и учитељица у рајтовима 1912–1918, 1924*).

Трајом једне фототографије – табло мајмураната Српске православне богословско-учитељске школе у Призрену 1896. године

Сл. 16. Харалампије Илић

Сл. 17. Пантелија Мандић

Харалампије Илић, учитељ (Крива Паланка, ? – Петралица, 31. мај 1905). Завршио је Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Између 1896. и 1900. године био је именован за учитеља у Кривој Паланци и селима у околини овог места. Због малог броја патријаршиста или због неактивности није успевао да одржи школу. Погинуо је као четник 1905. године (Шешум, 2021, стр. 225).

Пантелија Мандић¹⁹, учитељ, трговац (Призрен, око 1850 – Призрен, 1937). Отац Сава био је занатлија. Основну школу завршио је у Призрену, као и Богословско-учитељску школу 1896. Био је учитељ у Лопижама код Сјенице (1897–1899). Напустио је учитељски позив, вратио се у Призрен и започео трговину. Био је пратилац краља Петра I Карађорђевића при повлачењу кроз Албанију, од Кукса до крајњег одредишта. У Скадру је живео до 1929, а затим се преселио у Призрен. Оженио се Данком, ћерком трговца Ристе Ункића. Син Сава био је банкарски службеник и дипломатски представник у Каиру (Чемерикић, 2003, стр. 253).

Душан Некић, учитељ, школски надзорник, председник општине (Призрен, 17. септембар 1879 – Призрен, 6. јун 1962). Отац Нека, мајка Јелена. У Призрену је завршио основну и Богословско-учитељску школу (1896). Радио је као учитељ у Новом Пазару од 1896. до 1902. године. После оптужбе да је учествовао у убиству прешао је у Београд и завршио течај на Трговачкој академији. Амнестиран је након Младотурске револуције и вратио се у Призрен, где је радио као учитељ (1909–1911; 1921–1923). Био је учитељ у манастиру Дечани. Након ослобођења 1912. године био

¹⁹ Грешком је на табло написано Танасије.

Сл. 18. Душан Некић

Сл. 19. Милан Никшић

је општински одборник. Радио је и као банкар, благајник и школски надзорник у Призренском округу (1925). Био је председник Надзорног одбора Призренске банке (1931) и председник Општине Призрен (1939–1941). За то време основана је Ватрогасна служба и почела је регулација града и изградња водовода. Био је члан Епархијског савета (1953–1958). Његова писана заоставштина и грађа о раду српских основних школа у Рашко-призренској митрополији налазе се у Архиву Косова и Метохије у Приштини. Са супругом Татјаном имао је сина Милоша, просветног радника.²⁰

Милан Никшић²¹, учитељ, публициста (Драјчићи код Призрена, 17. септембар 1878 – Скопље, око 1960). Отац Антоније био је свештеник, а мајка Стана била је учитељица. Након основне школе у Штрпцу, завршио је Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Био је учитељ у Неродимљу (1897), у Голешу (1898), у Горњем Неродимљу (1899), у Митровици (1902–1903), Урошевцу (1906–1907) и Косовској Митровици (1909–1911), а у Ђилану је био учитељ и управитељ свих основних школа (1911–1915). Обављао је поверљиве послове по налогу српског Конзулата у Приштини. Радио је на врбовању и успостављању чвршћих веза између арнаутских првака (Исе Бољетинца, Идриза, Бислима) и српског конзулата, односно српске Владе (1908–1912), непосредно пред почетак Првог балканског рата. После Првог светског рата радио је као учитељ у Приштини и хонорарно је предавао веронауку у гимназији (1921, 1922, 1924). Био је службеник у Просветном инспекторату за Косовску област. Као пензионер

²⁰ Усмено казивање сина Милоша Некића, у Призрену, августа 2017.

²¹ Грешком је на таблоу написано Николић.

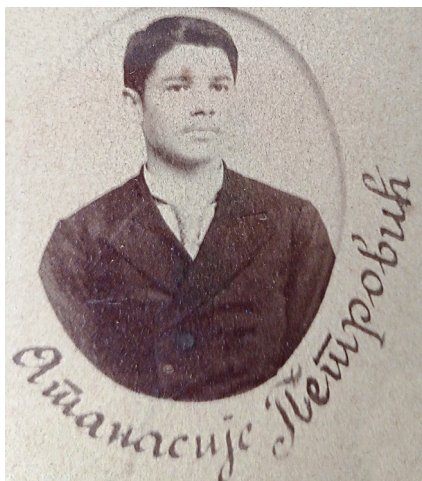
Трајом једне фототографије – шаблo мајмураната Српске православне богословско-учишeљске школе у Призрену 1896. године

живео је у Скопљу. Сарађивао је у Цариградском јласнику. Његов спис „Стање у Турској на Косову и Метохији за време последње деценије њихове владавине“ чува се у Архиву САНУ и публикован је у целости у књизи *Савременици о Косову и Метохији (1852–1912)* (Новаков, 2018, стр. 500).

Радивоје Р. Орловић, учитељ (Вучитрн, Косово, 1. март 1877 – Пријепоље, 3. мај 1919). Основну школу завршио је у месту рођења, а Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. Био је учитељ у Дубоком Поток (1896–1898) и Вучитрну (1901), када је ухапшен у време Вучитрнске учитељске афере, али је убрзо ослобођен. Учитељевао је у Новој Вароши (1901/1902–1904), Прибоју (1906–1907) и Пријепољу, где је био и управитељ школе. Поново се вратио у Вучитрн 1912. године. За време Првог светског рата

Сл. 20. Радивоје Р. Орловић

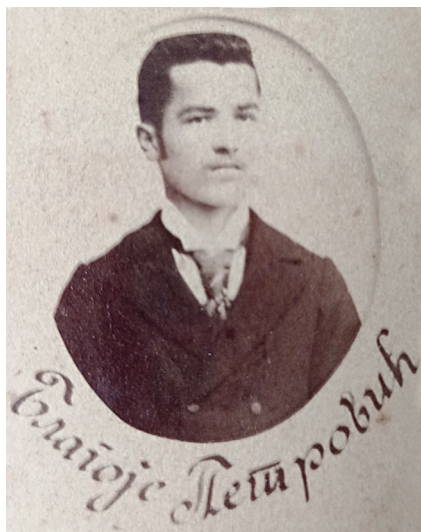

Сл. 21. Атанасије Петровић

био је интерниран. После рата радио је у Пријепољу, али је убрзо преминуо од пегавог тифуса. Иза себе је оставио супругу и четворо деце. Био је сарадник Цариградског јласника од 1898. године. Писао је о Старом Колашину занимљиву етнографску грађу. Бележио је и објављивао и народне умотворине. Његов најзначајнији рад је хроника „Српска школа у Новој Вароши“, публикована у Цариградском јласнику 1902. године (Чановић, 1976, стр. 264; Сјоменица *учишeљима и учишeљницама изиинулим и йомрлим у райовима*, 1926, стр. 91–92).

Атанасије Петровић, учитељ, свештеник, етнолог (Побожје код Скопља, ? – Урошевац, 1915). Завршио је Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Постављен је за учитеља у Кучевишту (1898), краће време био је учитељ у селу Бродац (1899/1900), а затим поново у Кучевишту (1900–1905), када је и рукоположен за пароха (1905). Био је вероучитељ у Српској гимназији у Скопљу (1906–1907), где је предавао и Црквено певање. У Солуну је постављен за вероучитеља у Српској гимназији „Дом науке“ (1908–1909) и свештеника при Цркви Светог Саве. Током 1914. године био је прота и хоноарни наставник у Српској гимназији у

Скопљу (*Шемайизам Србије*, 1914). Био је члан Духовног суда у Призрену. За време Првог светског рата убили су га Бугари. Користио је псеудоним *Б. Каменковић*. У монографији *Обичаји народа српској* (Београд, 1907) написао је део „Народни живот и обичаји у Скопској Црној Гори“. Његова дела су *Грађа за историју Српској православне скојске митрополије*, Београд, 1903; *Српске народне ијре из Скојске Црне Горе*, Београд, 1907 (Поповић, 1933, стр. 131; Новаков, 2017, стр. 240).

Сл. 22. Благоје Петровић

Сл. 23. Владимир Поповић

Благоје Петровић, учитељ, свештеник (Кучевиште, 3. август 1878 – Побужје, 1915). Отац Петар, мајка Нада. Основну школу завршио је у Скопљу, Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Био је учитељ у Бањанима 1897/1898. и Кучевишту, 1898–1905. Рукоположен је пре 1904. године и постао је скопски парох, а од 1912. године био је капелан у Куманову. За време Првог светског рата убили су га бугарски окупатори (Новаков, 2021, стр. 188–189).

Владимир Поповић, учитељ, свештеник (Горња Битиња, 14. јануар 1878 – Сиринићка жупа, 2. јул 1953). Отац Стојан био је свештеник, а Владимирова мајка звала се Милојка. Основну школу завршио је у Призрену, као и Богословско-учитељску школу 1896. године. Постављен је за учитеља у Штрпцу (1896–1902). За свештеника је рукоположен 1902. године и постао је парох Штрпца. Владимиров син Стојко В. Поповић такође је био призренски богослов и протојереј.²²

Обрад Поповић, учитељ, протојереј (Брезовица, код Гусиња, 24. новембар 1874 – ?, 1947). Отац Радосав био је свештеник, а Обрадова мајка звала се Савета. Основну школу завршио је у Пећи, а Богословско-учитељску школу у

²² АС, МИД ППО, 1891, ред 99, Призрен, 5. VI 1891; *Шемайизам источно православне српске митрополије по подацима из 1924, 1925*, стр. 264.

Трајом једне фототрафије – шаблo мајуранаџа Српске љравославне богословско-учиџељске школе у Призрену 1896. године

Сл. 24. Обрад Поповић

Сл. 25. Никола Рожић

Призрену 1896. године. Био је учитељ (1897–1901) и свештеник у Скадру од 1901. године. Био је и намесник скадарски. Оженио се Анђелијом (1882–1948), из познате скадарске породице Поповић.²³

Никола Рожић, учитељ, свештеник (околина Мркоњић Града, Босна, 1875 – ?, после 1936). Завршио је Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Већ 1896/1897. постао је тетовски учитељ. Рукоположен је за свештеника 1898, а чин протојереја добио је 1902. године. Био је свештеник у Бујановцу 1903–1905, у Подрашници 1914. и у околини Мркоњић Града

Сл. 26. Младен Стојановић

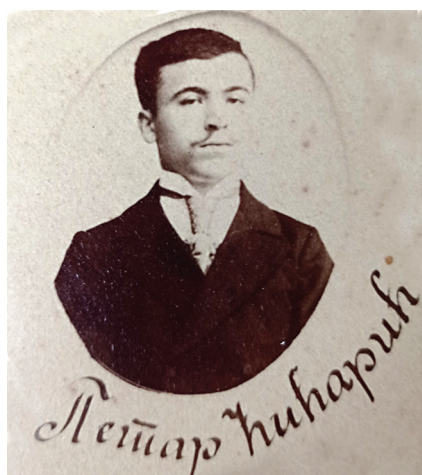
између два рата. За време Првог светског рата био је интерниран у логор у Араду. Одликован је Напрсним крстом (*Шемајизам источно љравославне српске љаџријаршије љо љодацима из 1924, 1925, стр. 124*).

Младен Стојановић, учитељ (Беревце, Сиринићка жупа, 1. март 1877–?, после 1936). Младенов отац звао се Стојан Крастић, а мајка Звезда. Основну школу завршио је у Штрпцу, а Богословско-учитељску школу у Призрену 1896. године. Био је учитељ у Великој Хочи (1904–1906), Петровцу

²³ Попис школа у учитеља, парохија и свештеника, манастира и свештеника монашког реда у Рашко-призренској епархији 1906/1907, Голуб, 1908, стр. 51.

Сл. 27. Здравко Тасић

Сл. 28. Петар Ћихарић

(1896–1900, 1902–1903, 1906–1907), Кормињану (1905–1906), Драганцу (1896–1900), Бостану (1909–1911) и Севцу (1912) (Чановић, 1976, стр. 261; Витошевић, 1995, стр. 130).

Здравко Тасић, учитељ (Беловиште, Округ тетовски, 15. март 1878 – Тајмиште, после Другог светског рата). Отац Таса Симеоновић, мајка Митра, рођ. Колар. Основну школу завршио је у Беловишту. Као благодејанац завршио је Богословско-учитељску школу 1896. године. Био је учитељ у родном селу (1897/1898, 1905/1906, 1914), Одри (1899/1900), Туденцу (1906/1907) и Гулинцу код Криве Паланке (1911/1912).²⁴ Био је чиновник 1929. године.

Петар Ћихарић, учитељ (Призрен, ? – Косовска Митровица, ?). Завршио је основну школу у Призрену, као и Богословско-учитељску школу 1896. године. Био је учитељ у Голешу (1896) и Неродимљу (1897–1899). Запамћена је његова Светосавска беседа, коју је изговорио 1899. године. Био је учитељ и у Косовској Митровици (1899/1900), затим у Приштини (1902/1903) и Вучитрну (1904). Утопио се у Ибру код Косовске Митровице (*Сјоменица њедесејтојодишњеј верско-националној и културно-просветној рада бојословско-литерарне дружине „Расџко“ у Призрену 1889–1939, 1940, стр. 155*).

Закључни осврћ

Трагом једне фотографије, односно, трагом таблоа матураната Српске православне богословско-учитељске школе у Призрену 1896. године,

²⁴ АС, МИД ППО, 1891, ред 99, Призрен, 5. јун 1891.

Трајом једне фототографије – табло мајмураната Српске православне богословско-учишћелске школе у Призрену 1896. године

предочили смо животописе наставника и ученика Богословије. Реч је о њиховом доприносу просвети, Цркви, теологији, књижевности, етнологији и науци. Када су завршили школовање, матуранти са таблоа имали су од 17 до 26 година. Осим једног ученика који је наставио школовање на Београдској богословији, сви су постављени за учитеље. Очигледно је да је те године била изражена потреба за школованим учитељима широм Старе Србије. У даљој служби петоро ученика рукоположено је за свештенике, а један учитељ постао је трговац. Од 18 ученика петорица су била из Призрена, а тројица из околине. Први пут је један ученик из Босне био ђак Богословије. Касније је велики број ученика из Босне и Херцеговине завршио Богословију. Четворица младића била су из Горњег Повардарја, двојица из Црне Горе, двојица из Краљевине Србије и један с Косова. Само један некадашњи ученик завршио је Духовну академију, а двојица су наставила школовање након Богословије.

Од деветорице наставника, четворица су имала завршене факултете, двојица су била монашка лица, што је Богословији и било неопходно. Будући да су били различите старосне доби, могли су да остваре контакт са ученицима и да им буду од помоћи не само као наставници већ и као старатељи, јер је Школа била интернатског типа.

Некадашњи ученици, матуранти из 1896, трајно су били везани за Богословију и неговали су живо сећање на школовање. Тако су јула 1936. године прославили у Призрену четрдесетогодишњицу матуре. Од њих осамнаест, у животу је остало дванаест – тројица протојереја, двојица свештеника и седморица учитеља. Јубилеј је започео поменом умрлима и у рату страдалим некадашњим ученицима (четворица су страдала у борби за слободу) (Аноним, 1936, стр. 6).

Циљ Богословије у Призрену био је да школује и формира образовни кадар учитеља и свештеника за српске парохије у Рашко-призренској митрополији, али и у Скопској. Анархично стање на простору Метохије, Косова, Косовског Поморавља, Рашке области и шарпланинских жупа налагало је свештеницима и учитељима да, поред свог основног позива, буду и вође локалне заједнице и веза народа са Конзулатом у Приштини, односно да постану споне целокупног српског ентитета у Старој Србији. У Скопској епархији имали су улогу браниоца српски изјашњених заједница од бугарске пропаганде и носиоци српског просветно-политичког рада на послу отргања православних из окриља Бугарске егзархије. Стварање и ширење српске парохијске и школске мреже, чији су носиоци били образовани учитељи и свештеници, имало је за циљ повезивање у једну целину српског етничког корпуса у Старој Србији, која би преко конзулата у Скопљу, Приштини и Битољу деловала према упутствима српског Министарства иностраних дела. Пред крај XIX века дошло је до напретка српско-просветно-политичког рада, те је порастао број основних

школа, прво на простору Рашко-призренске и Скопске епархије, а касније и у Битољском и Солунском вилајету. Богословија је испунила свој циљ, створила образоване младе људе, који су сачували српски народ у Османском царству у својој вери и народности.

Цијириани извори и лииераиура

Неодјављени извори

Државни архив Србије, Министарство иностраних дела, Политичко-просветно одељење.

Државни архив Србије, Фонд Љубомира Ковачевића.

Државни архив Србије, Конзулат у Скопљу.

Државни архив Србије, Архив Српске академије наука и уметности, Фонд Михаила Ристића.

Одјављени извори

Шемаиизам Србије, 1914.

Шемаиизам исиочно иравославне српске иаиријаршије ио иодацима из 1924. (1925). Сремски Карловци.

Лииераиура

Аноним (1936). Четрдесетогодишњица призренских богословско-учитељских матураната. *Време*, 9. 7. 1936, стр. 6.

Бурковић, Т. (2009). *Повеси о чудоиворној икони иресветие Боиородице Тројеручице*. Рековац: Манастир Каленић.

Веселиновић, М. В. (1939). *Светии Роман*. Ниш: Штампарија „Св. Цар Константин“.

Весић, И. С. (1896). *Православна српска боиословско-учишељска школа у Призрену у 1895/1896*. Призрен: Српска богословска учитељска школа у Призрену.

Витошевић, К. (1995). *Велика Хоча*. Приштина: Народна и универзитетска библиотека – Нови свет.

Гајић, М. (1898). *Сиоменица о двадесетии-иетииодишњем раду иравославне српске боиословско-учишељске школе у Призрену*. Призрен: Православна српска богословско-учитељска школа.

Илић, Д. (прир.) (2001). *Послушања: изабрани сииси архимандрииа Илариона Весића*. Крушевац: Народни покрет Отпор.

Трајом једне фотографије – шаблo мајуранаџа Српске православне дојословско-учишeљске школе у Призрену 1896. године

- Лозанић, К. (прев.) (2016). *Плаћон, Одбрана Сокрајвова* (превод са старогрчког). Београд: НК интернационал.
- Мил. М. И. (1923). Трифун Димитријевић. *Гласник Јујословенској јросвејној друшћива*, књ. 3, св. 8–9, 412–413.
- Марковић Новаков, А. (2011). *Православна српска дојословија у Призрену*. Ниш: Епархија нишка – Епархија рашко-призренска.
- Мартиновић, Д. Ј. (2000). *Порћиреши*, VII. Цетиње: Централна народна библиотека Републике Црне Горе „Ђурђе Црнојевић“.
- Николић, З. Н. (2009). *Мој дуј онима који ће доћи и онима којих више нема*. Београд: Ж. Албуљ.
- Новаков, А. (2017). *Сћубови српске јросвејше: Српске средње школе у Османском царсћиву (1878–1912)*. Београд: Завод за ујдбенике.
- Новаков А. (2018). *Српски диојрафски речник*, 7. Нови Сад: Матица српска.
- Новаков, А. (2021). Призренски богослови, страдалници и мученици (1871–1912). У: А. Новаков, В. Питулић, Д. Ристић (ур.), *Призренска дојословија: живоји, мисија, дојринос* (167–202). Призрен – Нови Сад: Епархија Рашко-призренска, Богословија Призрен – Матица српска.
- Попис школа и учитеља, парохија и свештеника, манастира и свештеника монашког реда у Рашко-призренској епархији 1906/1907. Голуб, 1908.
- Поповић, М. И. (1933). *Исћоријска улоја Српске цркве у чувању народносћи и сћварању државе*. Београд: б. и.
- Радић, Р. и Исић, М. (2014). *Српска црква у великом рају 1914–1918*. Београд–Гацко: Филип Вишњић – СПКД Просвјета.
- Сћоменица једесетћојодинићеј верско-националној и кулћурно-јросвејној рада дојословско-лићтерарне дружине „Расћико“ у Призрену 1889–1939*. (1940). Скопље: „Немања“ бановинска штампарија.
- Сћоменица јојинулих учишћеља и учишћељица у рајћовима 1912–1918*. (1924). Београд: Удружење југословенског учитељства.
- Сћоменица учишћељима и учишћељицама изћинулим и јомрлим у рајћовима: 1912–1918*, II. (1926). Београд: Удружење југословенског учитељства.
- Станковић, В. А. (2001). *Српске школе у Призрену 1810–1950*. Приштина–Призрен: Институт за српску културу – Учитељски факултет.
- Чановић, С. (1976). *Српске школе на Косову у XIX веку*. Приштина: Јединство.
- Чемериќић, М. Ђ. (2003). *Призрен и околина 1019–1941*, II. Београд: Прво слово.
- Шешум, У. (2021). Успех Призренске богословије у стварању свештеничког и учитељског подмлатка у Старој Србији (1871–1896). У: А. Новаков, В. Питулић, Д. Ристић (ур.), *Призренска дојословија: живоји, мисија, дојринос* (202–231). Призрен – Нови Сад: Епархија Рашко-призренска, Богословија Призрен – Матица српска.
- Шешум, У. и Радивојевић, М. (2021). Мирско свештенство лесковачког намесништва 1879–1915. *Лесковачки зборник*, LXI, 65–92.

Aleksandra Ž. NOVAKOV

Matica srpska, Novi Sad

On the Trail of a Photo – A Tableau of the Serbian Orthodox Theological-Teaching School Graduates in Prizren in 1896

Summary

This story of the life paths of the teachers and students of the seminary is told on the trail of a photograph, that is, a tableau of the graduates of the Serbian Orthodox Theological-Teaching School in Prizren, in 1896. It is about their contribution to education, church, Christianity, theology, literature, ethnology, and science. Like other photographs created in studios throughout the Serbian cultural space, they are more than documents, they are an inexhaustible treasure for historians and other cultural workers. They visually remind us of our ancestors and tell us about a time that no longer exists, the time of nobility. Professors and graduates are dressed according to the European style of clothing, unusual for those occasions and that time, when professors had to wear a fez, so as not to be distinguished from citizens of other religions. The place and time of the photograph is the 19th century, the Ottoman Empire, Kosovo Vilayet, the 'Dark Vilayet'!

An authentic 1896 photo from Prizren is a true rarity. There is no information on taking photos in the archival material of the Theological School, but one thing is certain, the photography was created in Prizren that year, but the name of the photographer is unknown.

There are 27 people on the tableau, rector Ilarion (Ivan) Vesić, eight teachers, Trivun Dimitrijević, Kosta Lozanić, Mihailo S. Tasić, Milan Gajić, Sava Jakić, Danilo (Nedeljković), Vasilije Stojanović, Apostol Filipovic, and 18 graduates, Toma Burković, Ljubomir A. Bulatović Ibrijski, Milutin V. Vukić, Jančićije (Naća) Živković, Janko Đorđević, Haralampije Ilić, Pantelija Mandić, Dusan Nekić, Milan Nikšić, Radivoje R. Orlović, Atanasije Petrović, Blagoje Petrović, Obrad Popović, Nikola Rožić, Mladen Stojanović, Petar Čičarić, Vladimir Popović and Zdravko Tasić. This is the first generation of high school graduates who completed the six-year Serbian Orthodox Theological-Teaching School. The Council of the Theological School declared them capable of being teachers and they were issued with certificates of teacher training.

When they finished their education, they were between 17 and 26 years old. Except for one student who continued his education at the Belgrade Theological School, all the others were appointed as teachers. Obviously, the need for trained teachers throughout Old Serbia was great that year. In further service, five students were ordained as priests, one teacher became a merchant. Only one former

Трајом једне фотографије – табло мајуранија Српске православне богословско-учишћелске школе у Призрену 1896. године

student finished the Spiritual Academy, and two continued their education after the Theological School.

Of the 18 students, five were from Prizren, three from the surrounding area. For the first time, a student from Bosnia attended the Theological School. Four young men were from Macedonia, two from Montenegro, two from the Kingdom of Serbia, and one from Kosovo.

Of the nine teachers, four had university degrees, two were monks, which was a requirement for the Theological School. In different years, they were able to make contact with the students and help them not only as teachers, but also as guardians, because it was a boarding school.

The goal of the Theological School in Prizren was to educate and form an educated staff of teachers and priests, which it successfully realized. Teachers and priests in Old Serbia were, in addition to their vocation, a kind of national workers and cultural activists because the Theological School moulded them as patriots.

Keywords: theological school; Prizren; graduates; photo; tableau; teacher; priest.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).